

СУТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ

Бурангулов В. А.

У статті зосереджено увагу на концептуальних проблемах теоретичного осмислення кримінального аналізу як нового інституту правоохоронної діяльності з відповідною термінологією та сприйняттям його змісту. Наголошено, що кримінальний аналіз, з точки зору методології застосування, яка базується на досягненнях світової науки та практики, є достатньо визначеним інститутом і у своїй основі не має принципових відмінностей інституціонального упровадження різними суб'єктами в межах однієї юрисдикції. Але вітчизняна практика все ж вказує на низку проблемних питань щодо узгодженості сприйняття змісту кримінального аналізу і щодо комплексності та системності його упровадження різними правоохоронними органами.

Наведено приклади тлумачення кримінального аналізу різними західними вченими. Зазначено спільні їх компоненти: кримінальний аналіз підтримує місію поліцейського відомства, використовує систематичні методи й інформацію та надає інформацію широкому колу аудиторії. Вказано, що кримінальний аналіз по суті є систематичним вивченням проблем злочинності, а також інших питань, пов'язаних з правоохоронною діяльністю, включаючи соціально-демографічні, просторові та часові чинники, з метою допомоги у затриманні злочинців, об'єктивного сприйняття інформації про злочинне середовище, оцінювання та зниження рівня злочинності, запобігання окремим видам злочинів.

Посилаючись на обґрунтування Міжнародної асоціації аналітиків злочинності (IACA) зазначено, що кримінальний аналіз не є ні кримінологічним, ні криміналістичним аналізом, про що помилково неодноразово зазначалося вітчизняними вченими.

Зазначено, що іноді загальне розуміння обмежується лише тим, що аналітики просто надають керівництву схеми та розбивки простих підрахунків кількості різних типів злочинів, але ці завдання не є кримінальним аналізом, а просто представляють собою управлінську статистику. Акцентовано на тому, що хороший кримінальний аналіз є функцією управління змінами поліцейського менеджменту.

Сформульовано підсумкове визначення кримінального аналізу.

Ключові слова: кримінальний аналіз, правоохоронна діяльність, зміст, поняття, моделі злочинності, аналітик.

Burangulov V. A. Essence of crime analysis

The article focuses on the conceptual issues of theoretical understanding of crime analysis as a new law enforcement institution with the appropriate terminology and perception of its content. It is emphasized that crime analysis, in terms of the methodology of application based on the achievements of world science and practice, is a sufficiently defined institution and, at its core, has no fundamental differences in institutional implementation by different entities within the same jurisdiction. However, domestic practice still points to a number of problematic issues regarding the consistency of the perception of the content of crime analysis and the complexity and systematic nature of its implementation by various law enforcement agencies.

Examples of the interpretation of crime analysis by various western scholars are provided. Their common components are noted: crime analysis supports the mission of a police agency, uses systematic methods and information, and provides information to a wide range of audiences. It is indicated that crime analysis is essentially a systematic study of crime problems and other issues related to law enforcement, including socio-demographic, spatial and temporal factors, with the aim of assisting in the apprehension of criminals, objective perception of information about the criminal environment, assessment and reduction of crime, and prevention of certain types of crime.

Referring to the rationale of the International Association of Crime Analysts (IACA), it is noted that crime analysis is neither criminological nor forensic analysis, which has been mistakenly stated by domestic scholars on several occasions.

It is noted that sometimes the general understanding is limited to the fact that analysts simply provide management with schemes and breakdowns of simple calculations of the number of different types of crimes, but these tasks are not crime analysis, but simply represent management statistics. It is emphasized that good crime analysis is a function of change management in police management.

The final definition of crime analysis is formulated.

Key words: crime analysis, law enforcement, content, concepts, crime models, analyst.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку правоохоронної практики, з-поміж іншого, характеризується активним упровадженням та розвитком кримінального аналізу, забезпечуючи повноту та ефективність його використання на фоні потреби інноваційного розвитку інформаційно-аналітичної функції. Водночас теоретичне осмислення кримінального аналізу як нового інституту правоохоронної діяльності з відповідною термінологією, сприйняттям його змісту, форм та видів, процесу та формування аналітичного продукту, потребує активного залучення вітчизняної наукової спільноти.

Наразі, кримінальний аналіз, з точки зору методології застосування, що базується на досягненнях світової науки та практики, є достатньо визначеним інститутом і у своїй основі не має принципових відмінностей інституціонального упровадження різними суб'єктами в межах однієї юрисдикції. Але вітчизняна практика все ж вказує на низку проблемних питань щодо узгодженості сприйняття змісту, видів, рівнів кримінального аналізу, і щодо комплексності та системності його упровадження різними правоохоронними органами.

Частково ця проблема пов'язується з відсутністю достатнього наукового аналізу цього сегменту новизни, що має коріння іншомовного походження та часто на практиці використовується без належного обґрунтування і нерідко хибного трактування.

Метою статті є сутнісний аналіз кримінального аналізу, що сформувався у зарубіжній теорії та практиці як окремий інститут правоохоронної діяльності, з акцентом на дослідженні особливостей його змісту.

Виклад основного матеріалу. Відомий фахівець у зазначеній сфері професорка Редфордського університету Рейчел Боба Сантос (Rachel Boba Santos) зазначає [1], що кримінальний аналіз - це термін, який використовується для опису широкого кола дій та ідей. З потенційно більшої цінності це термін проблемного аналізу. Проблемний аналіз впливає з концепції Германа Гольдштейна щодо проблемно орієнтованої моделі поліцейської діяльності (problem-oriented policing) (1990 р.) і означає форму кримінального аналізу, що здійснюється в межах поліцейської агенції, на основі формальної теорія кримінального правосуддя, методів дослідження, а систематизація даних та процедури аналізу використовуються для проведення поглибленого вивчення проблем злочинності та їх оцінювання.

Інший вчений Майкл Скот (Michael S. Scott) також зазначає [2], що кримінальний аналіз тісно пов'язаний з організацією проблемно-орієнтованої поліцейської діяльності, процесу, який не лише зосереджується на виявленні та вирішенні проблем злочинності, але також є більш комплексною основою для покращення реагування поліції на всі аспекти її роботи.

Наразі за останні десятиріччя багато вчених розробляли визначення кримінального аналізу. Такі автори як Еміг (Emig), Хек (Heck), та Кравіц (Kravitz) [3] зазначають, що кримінальний аналіз стосується набору систематичних аналітичних процесів, які надають своєчасну доречну інформацію про моделі злочинності та кореляції тенденцій злочинності.

Водночас Готліб (Steven Gottlieb), Аренберг (Sheldon Arenberg) та Сінх (Raj Singh) у своїй книзі [4, с. 13] вказують на те, що кримінальний аналіз - це набір систематичних аналітичних процесів, спрямованих на надання своєчасної та відповідної інформації щодо моделей злочинності та кореляцій тенденцій для допомоги оперативному та адміністративному персоналу в плануванні використання ресурсів для запобігання та припинення злочинної діяльності, сприяння процесу розслідування, збільшення затримань і розкриття справ.

А Веллані (Vellani) та Нахун (Nahoun) взагалі максимально узагальнено підійшли до цього питання, зазначаючи [5, с. 8], що кримінальний аналіз - це дисципліна, орієнтована на деталі, у якій аналітик намагається знайти правду щодо даної ситуації, використовуючи методи та правильну інформацію для підтвердження правди, щоб можна було сформулювати ефективний план.

Хоча ці визначення відрізняються за специфікою, у них є кілька спільних компонентів: усі погоджуються, що кримінальний аналіз підтримує місію поліцейського відомства, використовує систематичні методи й інформацію та надає інформацію широкому колу аудиторій.

Саме виходячи з такого узагальнення професорка Рейчел Боба Сантос (Rachel Boba Santos) резюмуючи подає ці елементи у більш простішій формі та зазначає, що кримінальний аналіз по суті є «систематичним вивченням проблем злочинності та правопорушень, а також інших питань, пов'язаних з правоохоронною діяльністю, включаючи соціально-демографічні, просторові та часові чинники, з метою допомоги у затриманні злочинців, об'єктивного сприйняття інформації про злочинне середовище, оцінювання та зниження рівня злочинності, запобігання окремим видам злочинів» [6].

Розкриваючи більш широко дефініцію, професорка Рейчел Боба зазначає, що кримінальний аналіз не є випадковим чи анекдотичним, а передбачає застосування процедур збору даних з використанням соціальних наук, аналітичних і статистичних методів [6].

Важливі акценти зроблено у виданні 2017 року Міжнародної асоціації аналітиків злочинності (IACA) [7] та зазначено, що для стороннього спостерігача «кримінальний аналіз» є досить загальним терміном, який може охоплювати багато процесів у поліцейській діяльності та кримінології, виділяючи при цьому особливості чим не є кримінальний аналіз.

І дійсно в Україні сьогодні мають місце неодинокі думки різного рівня фахівців і напевно великий жаль вчених, які кримінальний аналіз відносять і до кримінології, і до криміналістики тощо, називаючи його кримінологічним аналізом та криміналістичним аналізом. Але ми зауважимо на наступному, базуючись на твердженнях та дослідженнях в авторитетних виданнях та знаних фахівців саме у цій сфері.

Кримінальний аналіз - це не розслідування на місці злочину чи криміналістика. Кримінальний аналіз - це аналіз даних, включаючи розвідувальний аналіз, але не аналіз доказів. Аналітики підрозділів кримінального аналізу не реагують на місце злочину, не збирають відбитки пальців, не вивчають бризки крові та не аналізують ДНК. Цю важливу роботу виконують підрозділи, що розслідують злочини.

Кримінальний аналіз - це не психологічне профілювання. Хоча і мають місце певні елементи психологічного профілювання за окремими видами кримінального аналізу, зокрема в тактичному кримінальному аналізі, але у більшості випадків кримінальний аналіз здійснюється на основі надійних даних, а не інтуїтивних висновків щодо мотивації та психологічного портрету злочинця.

Кримінальний аналіз не є кримінологічним дослідженням. Аналітики підрозділів кримінального аналізу працюють у швидкоплинному середовищі зі складним набором даних, який змінюється щодня, створюючи інформацію, яка є прямою, терміновою для поліцейської діяльності. Незважаючи на те, що вони використовують, а іноді роблять свій внесок у офіційні кримінологічні дослідження, процеси та набори навичок не підлягають прямій кореляції [7, с. 7].

Для того щоб краще розуміти зміст кримінального аналізу Джері Реткліф (Jerry H. Ratcliffe)

у своїх публікаціях зазначає, з огляду на мету дослідження як кримінальних подій, так і більш широких тенденцій в структурі злочинності, якісний кримінальний аналіз повинен базуватися на розумінні широкого спектру технічних та теоретичних аспектів [8].

Наприклад, досвідчений аналітик може мати розуміння та використовувати навички щодо кількісних досліджень за допомогою різноманітних програмних продуктів, зокрема, використовувати географічну інформаційну систему для просторово-часового аналізу злочинності, створювати аналітичні продукти та проводити брифінги для працівників поліції. Проте іноді загальне розуміння обмежується лише тим, що аналітики просто надають керівництву схеми та розбивки простих підрахунків кількості різних типів злочинів, що відбулися за останній тиждень. Ці завдання не є кримінальним аналізом, а просто представляють собою управлінську статистику. Такого роду специфіка роботи аналітика, що не пов'язана з процесом вирішення проблем зниження рівня та запобігання злочинності, може значною мірою пом'якшувати ентузіазм деяких аналітиків.

Аналітики можуть використовувати нелінійні підходи до аналізу, синтезуючи інформацію, отриману за рахунок використання різноманітних методів, задля більш повного та цілісного бачення проблеми злочинності. Ці методи можуть включати мапування злочинів, статистичний аналіз, польові спостереження за регіонами з високим рівнем злочинності та низьким рівнем злочинності, аналіз звітів про злочини та розвідувальних даних, спілкування з офіцерами, підозрюваними та жертвами, пошук посилань на докази, а також збір інформації про відомих правопорушників тощо [8].

При цьому важливими є висновки Джері Реткліфа як авторитетного та відомого фахівця, до яких варто прислухатися - хороший кримінальний аналіз є функцією управління змінами поліцейського менеджменту. Саме тому якісний кримінальний аналіз потребує інвестицій у навчання, апаратні засоби, програмне забезпечення та персонал, щоб функціонувати на більш високих рівнях далеко від базового статистичного менеджменту.

Досліджуючи питання щодо сутності кримінального аналізу варто також розглянути підхід групи авторів у виданні під назвою «Настільна книга поліцейського підрозділу кримінального аналізу», не дивлячись на її вже історичну цінність, так як була видана в США у 1973 році [9].

Характеризуючи сутність кримінального аналізу, важливим є зазначити, що ще у 1973 році однією із основних функцій кримінального аналізу визначали орієнтованість на прогнозування майбутніх тенденцій.

У виданні Ради Європи [10], присвяченому аналізу кращих практик боротьби з організованою злочинністю, також виділяється значення кримінального аналізу як інституційній складовій правоохоронної діяльності та зазначається зміст кримінального аналізу у площині практики та теорії:

- найкращі практики використовують такі визначення:

- кримінальний аналіз є функцією правоохоронних органів, за допомогою якої дані, що стосуються злочинності, збираються, порівнюються, аналізуються та поширюються. Простіше кажучи, кримінальний аналіз - це дослідження моделей злочинності та тенденцій у спробі розкрити злочини або запобігти їх повторенню.

у площині теорії:

«Кримінальний аналіз ґрунтується на припущенні, що злочини не є абсолютно випадковими, ізольованими та унікальними подіями, а можуть бути об'єднані в набори, що мають спільні риси та демонструють чіткі закономірності» [10, с. 3].

Наразі сучасний підхід до тлумачення змісту кримінального аналізу є ще більш широким. У Білій книзі від 2014 року Міжнародної асоціації аналітиків злочинності (ІАСА) визначено узагальнений підхід, за яким *кримінальний аналіз* - це професія та процес, у яких використовується комплекс кількісних і якісних методів для аналізу даних, що мають цінність для правоохоронних структур та їхніх громад. Він охоплює аналіз злочинів і злочинців, жертв злочинів, порушень громадського порядку, проблем якості життя, проблем дорожнього руху та внутрішніх операцій поліції, а його результати підлягають використанню в кримінальних розслідуваннях і кримінальному переслідуванні, патрульній діяльності, стратегіях запобігання та скорочення злочинності, а також для розв'язання проблем та оцінювання ефективності діяльності поліції [7, с. 6].

Висновок. Підсумовуючи усі підходи до тлумачення кримінального аналізу, важливим є зазначити наступне:

- весь аналіз даних, що здійснюється в правоохоронних органах (із врахуванням усіх правоохоронних функцій, зокрема: патрульної, слідчої, превентивної, сервісної та екстреного реагування тощо), підпадає під категорію «кримінальний аналіз»;

- наголошено, що слово «кримінальний» у словосполученні «кримінальний аналіз» не потрібно сприймати буквально, тобто аналітики досліджують усі дані, важливі для поліції;

- кримінальний аналіз забезпечує підтримку всіх основних функцій у правоохоронній діяльності.

Література

1. Boba, R. (2003). Problem Analysis in Policing. Washington, DC: Police Foundation
2. Scott, M.S. (2000). Problem-Oriented Policing: Reflections on the First 20 Years. Washington, DC: Office of Community Oriented Policing Services.
3. Emig, M., Heck, R., & Kravitz, M. (1980). Crime analysis: A selected bibliography. Washington, DC: U.S. National Criminal Justice Reference Service
4. Steven, Gottlieb, Sheldon, Arenberg & Raj, Singh (1994). Crime analysis from first report to final arrest. Alpha, Montclair, Calif. California.
5. Karim, Vellani & Joel, Nahoun (2001). Applied crime analysis. Butterworth-Heinemann. United States of America.
6. Boba, R. (2005). Crime Analysis and Crime Mapping. Thousand Oaks, CA: Sage.
7. K. Gallagher, J. Wartell, S. Gwinn, G. Jones, & G. Stewart (eds.) (2017). Exploring crime analysis: Readings on essential skills (3rd ed.). International Association of Crime Analysts. Overland Park, KS
8. Ratcliffe, J.H. (2007). Integrated Intelligence and Crime Analysis: Enhanced Information Management for Law Enforcement Leaders. US Department of Justice. Office of Community Oriented Policing Services. Washington, DC. Retrieved from <https://www.policinginstitute.org/wp-content/uploads/2015/06/Ratcliffe-2007-Integrated-Intelligence-and-Crime-Analysis.pdf>
9. George A., Buck (proj. direct.), Robert Austin John, Hodges, Gary Cooper Kai, Martensen & Don Gagnon Michael, O'neal (1973). Police crime analysis unit handbook. U.S. Department of Justice National Institute of Justice U.S. Government Printing Office Washington. Retrieved from <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/143486NCJRS.pdf>
10. Council of Europe. Crime analysis. Organized crime - Best Practice (2002). №4 PC-S-CO. 2E Strasbourg, 22 July 2002.

Бурангулов В. А.,
orcid.org/0000-0001-7423-2558
аспірант
Одеського державного університету
внутрішніх справ